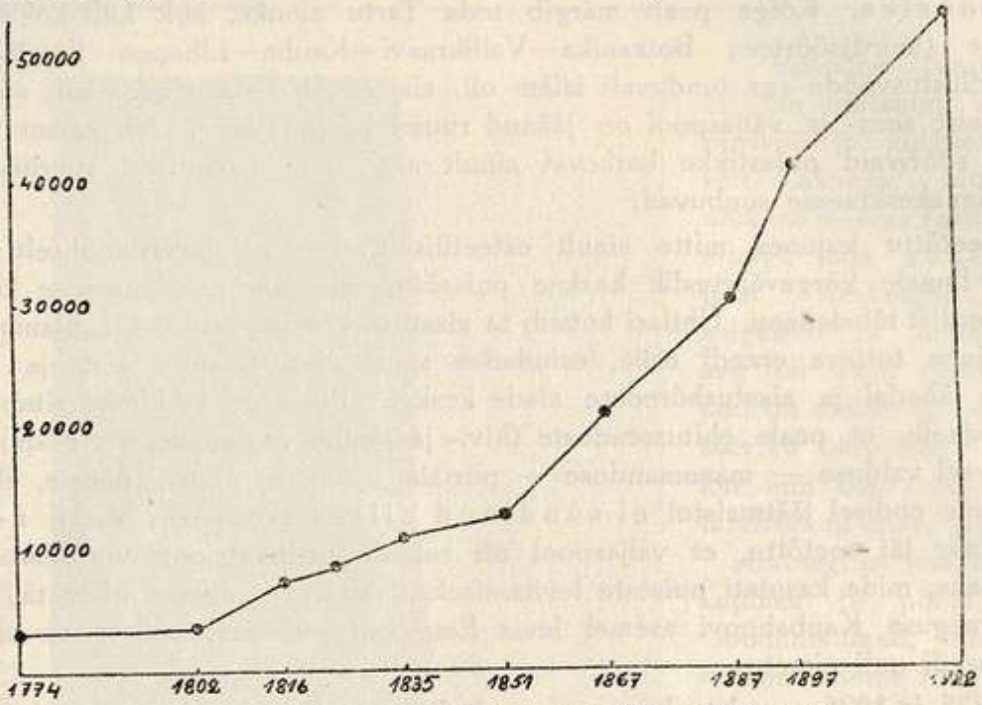
umbes 600. Võrdleme edasi linna rahvastikuarvu äsjamainitud perioode, siis näeme nende kokkulangevust asula läbitehtud suurusastetega: esimesele ajastule vastab

184. joon. Tartu rahvastiku kasvamise kõver 1774—1922.
La population de Tartu de 1774 à 1922.
Rõht-teljele on märgitud aeg, püst-teljele elanikkude arv.

Tartu tarulinnana ja teisele väikelinnana. Siirelinnaks on Tartu kujunenud alles viimasel aastakümnel. Endast mõistetavalt on kohaseim vaadelda linnalise ümbruse ja organismi geneesi selle loomulikkude ajastute viisi.

Suur-Venele kuuludes ei lakanud Läänemere rannikumaal mitte üksi Tartu strateegiline tähtsus, vaid linn kaotas palju ka oma liiklemisasendi väärtuselt, sest Peterburi ja Riia sadama tõusuga kulges kaugliiklemine uusi teid. Kuidas see üldse Liivimaad ja Lõuna-Eestit mõjustas, seda näitavad andmed, et juba 1759. a. Peterburi sadamasse 1728 laeva saabusid, Riiga sellal ainult 1672 (201). See on sama nähtus, millele L. Gries hiljuti (1921) oma akadeemilises käsitises (73) on viidanud, et linnad, mis olid kesk- ja Hansa ajal eelistatud kohil, jäid kaubateede nihkumise läbi oma edaspidises arenemises maha ja osutasid elavat tõusu alles XIX sajandi keskpaigas. Nii näeme XVIII sajandi suurest liiklemisest eemal asuva Tartu täielist stagnatsiooni jugulinnana, mille jõud sajandi viimasel veerandil täielikult ülesehituseks ära kulus.

1775. a. hiid-tulikahjul oli tervena püsinud üksnes Jakobi, Laia, Lutsu ja Munga uuli vahemik (EACT, Mpp V/9, V/11) (vt. 183. joon.), mis on tänapäevani säilinud vanima ilmega linnaosana Jaani kiriku tagusel, kuhu pealegi hiljemini arenenud ärila oma teisendava mõjuga pole tunginud. Seetõttu näeme siin peale keskaegse, Põhjasõjas nõelkuhiku kaotanud Jaani kiriku veel lambikuid — sirukeid ja ka ruudikuid — (vt. Jaani kiriku tagune), millede katusehari on uulijoonele rööbiti asetatud ja mis on väga küps XVIII sajandi vorm. Osa neist sirukeist ürgub baroki maaelamu lihtsaist nelikülikuist, kõrge kelbalise katuse ja ilustatud fassaadiga. Puuelamuna on ta säilinud Lutsu ja Jakobi uuli nurgal, kus ta portaal silma paistab, ja mujal. Kohati on siin esinevad sirukid aga viilulised lambikud (83. joon.) ja esindavad seda Põhja-Saksa tasandiku jugu- ja väikelinnade ruumimoodustavat kodanikuelamut, mis on ka seal möödunud sajandite rohkete tuleõnnetuste ohvriks langenud (63).

Esimesil aastail ei läinud ülesehitus, vaatamata riigilt saadud protsendita ehituslaenule, kuigi nobedalt, nii et 1786. aastani vaid 63, s. o. aastas keskmiselt 5 kivielamut oli ehitatud (247).